

Magyarország biztonságpolitikai környezete és mozgástere

Ahhoz, hogy megértsük Magyarország biztonságpolitikai mozgásterét, lehetőségeit és stratégiát alkothassunk annak lehetséges irányával kapcsolatban, először meg kell vizsgálnunk a minket körülvevő világ biztonságpolitikai, geopolitikai változásait, a trendeket, amelyek az előttünk álló évtizedet meghatározzák.

Napjaink legmeghatározóbb geopolitikai realitása, hogy lezárult a hidegháború vége óta tartó unipoláris korszak, amelyben szélesebb értelemben véve a Nyugat, szűkebb értelemben véve az Amerikai Egyesült Államok megkérdőjelezhetetlen hegemoniája érvényesült. Ez nem azt jelentette persze, hogy az Egyesült Államokon kívül nem léteztek nagyhatalmak, de az Egyesült Államok volt az egyedüli hatalom ebben az időszakban, amelyik globális érdekekkel is és ezek hatékony érvényesítéséhez szükséges gazdasági, politikai és katonai eszközrendszerrel is rendelkezett. Azt sem jelentette persze, hogy az Egyesült Államok minden esetben helyesen ismerte fel érdekeit, vagy ténylegesen hatékony eszközökkel próbálta meg azokat érvényesíteni. Ahogy a történelemben oly sokszor megtörtént már, ez a hegemon is követett el súlyos hibákat. Akadémiai vita lenne arról elmélkedni, hogy ennek a korszaknak pontosan mikor lett vége, van-e olyan esemény, amelyhez szimbolikusan ez az időpont köthető. Ez mindegy is, ami a lényeg, hogy mára **az Egyesült Államoknak új globális kihívója akadt Kína személyében**. Kína minden olyan tényezővel rendelkezik, amely lehetővé teszi, hogy globális hatalom legyen. Rendelkezik a megfelelő méretű területtel, lakosságszámmal, történelemmel, kultúrával valamint egységes politikai vezetéssel és akarattal. Kína felemelkedése nem hirtelen történt és nem volt meglepő, hiszen aki követte a kínai gazdasági fejlődést, annak nem volt kétséges, hogy a fejlődés ütemét tekintve Kína belátható időn belül utoléri az Egyesült Államokat. Mivel ennek mérésére többféle bonyolult mutató létezik, nem lehet pontosan megmondani, hogy ez már megtörtént-e, vagy ha még nem, akkor pontosan mikor fog, de az mára egyértelmű, hogy Kína gazdasági erejét tekintve összemérhető az Egyesült Államokkal és növekedése magasabb annál.

Kína a 80-as évektől kezdve rendkívül céltudatosan építette gazdaságát. Ezért is volt a szakértők előtt már a 90-es évek közepétől-végétől egyértelmű, hogy valamikor a 2020-as évek környékén utol fogja érni az Egyesült Államokat. Kína egészen a legutóbbi időig ezt az építkezést tudatosan úgy hajtotta végre, hogy felemelkedése ne keltsen riadalmat a regnáló hegemon népességében és politikai elitjében. Sőt, kifejezetten érdekeltté kívánták tenni a Nyugatot saját gazdasági felemelkedésükben. Ez a stratégia tökéletesen bevált. Bár az Egyesült Államokban a stratégiai elemzői körökben már a 90-es évek vége felé megjelentek a potenciális veszélyt előrejelző hangok, de ez a mindenkori politikai vezetés ingerküszöbét vagy nem érte el, vagy éppen más konfliktusokkal voltak elfoglalva, esetleg ellenérdekeltek voltak a cselekvésben. George W. Bush hatalomra kerülésekor bár tisztában volt Kína erősödésével, de 8 éves elnöksége geopolitikai cselekvőképességének lehetőségét gyakorlatilag meghatározta 9/11 és az azt követő „terror ellen vívott háború”, ami más, nagyszabású külpolitikai kezdeményezésnek nem hagyott teret.

Barack Obama is felismerte a közelgő veszélyt. Meg is próbálta csökkenteni az Egyesült Államok leterheltségét a világ különböző részein, mint a Közel-Keleten, Afganisztánban vagy Európában annak érdekében, hogy erőforrásokat szabadítson fel az új kihívó irányába. Ezek a kísérletek azonban nem voltak rendesen végiggondolva és gyakorlatilag mindegyik kudarccal végződött. Közben az éppen Amerikából elindult gazdasági világválságból való kilábalás érdekében szüksége is volt a kínai gazdasági dinamizmusra.

A hidegháború vége, a Szovjetunió által jelentett fenyegetés eltűnte után minden amerikai kormány számára teljesen logikus módon a legfontosabb biztonságpolitikai, vagy ha úgy tetszik stratégiai célkitűzés az volt, hogy Amerika megtartsa és megerősítse a világban betöltött vezető szerepét. Ebben az amerikai politikai élet és a kül-, biztonság-, védelempolitikai szakértő réteg tagjai között teljes konszenzus uralkodott, sőt uralkodik még ma is. Minden amerikai adminisztráció azzal a dilemmával szembesült, hogy lépjen-e fel Kína gazdasági erősödése ellen, ezzel egy új globális konfrontációt kezdve és elidegenítve, sőt kifejezetten ellenséggé téve a világ legnépesebb országát, vagy reménykedjen-e abban, hogy Kínában a jólét növekedése olyan rendszert eredményez, amelyik Kínát az Egyesült Államok globális érdekeit nem veszélyeztető, az Egyesült Államokkal, illetve a Nyugattal együttműködő, a rendszert nem megkérdőjelező, a rendszerbe betagozódó országot eredményez. Minden egyes adminisztrációban végül e remény kerekedett felül, de mint tudjuk a remény nem stratégia.

Egyedül Donald Trump vette magának a bátorságot, hogy Kínát nyilvánosan veszélyforrásként határozza meg és konkrét lépéseket tegyen erősödésének visszaszorítása érdekében. Ez olyan mértékű szakítás volt a korábbi évek gyakorlatával szemben, hogy a biztonságpolitikai elit javarésze nem is tudott mit kezdeni vele. Ezzel egyidőben Kína is egyre inkább felhagyott a leplezett építkezés politikájával és egyre asszertívabban kezdett világhatalomként fellépni. Ez legkésőbb a világjárvány kitörésének évében mindenki számára világossá vált. Innentől kezdve nincs visszatérés a korábbi illúziókhoz. Abból kiindulva, hogy az Egyesült Államok legfontosabb biztonságpolitikai érdeke az, hogy ő maradjon a világ vezető hatalma, egyszerűen nincs más választása, mint felvenni a kesztyűt. Lehet azon vitatkozni, hogy Trump elnök gazdasági, kereskedelmi, politikai és katonai lépései vajon a legcélravezetőbbek voltak-e. A végrehajtás sikerességének mértékén túl azonban az vitathatatlan, hogy ez logikusan következik az Egyesült Államok biztonságpolitikai prioritásaiból és az amerikai választók rendkívül széles körében erős támogatottsággal bír. A 2020-as évek során bárki is vezesse Amerikát, határozza meg magát Trump ellenében vagy mellette, az Egyesült Államok legfontosabb biztonságpolitikai célkitűzéséből csak az következhet, hogy nincs többé visszatérés a régebbi illuzórikusnak bizonyult megbékéltetési politikához. Az persze, hogy ez az egyetlen logikus következtetés nem jelenti feltétlenül azt, hogy ez mindig és teljes mértékben így is lesz, hiszen a kormányok is követnek el hibákat, vagy rangsorolnak rövidtávú belpolitikai, esetleg egyéni érdekeket a nemzeti érdekek elé. Megingathatatlan szakmai meggyőződésem azonban, hogy az évtized amerikai adminisztrációi folytatni fogják a Trump által megkezdett feltartóztatási politikát. Ez a leglogikusabb, ezért ennek van a legnagyobb valószínűsége, ezért alapvetően erre érdemes készülnie a világnak is és nekünk is.

Kína gazdasági felemelkedése az Egyesült Államok és a Nyugat rovására történt. Nemcsak abban az értelemben, hogy egy hatalom relatív erősödése mindig a többi hatalom relatív gyengülésével jár, hanem abszolút értékben is. A Nyugat annak érdekében, hogy fogyasztóit olcsó, de jó minőségű termékekkel láthassa el, ezzel hozzájárulva az újabb és újabb generációk fejlődés és jobb élet iránti igényének kielégítéséhez, termelői bázisának egy jó részét kiszervezte az olcsó és fegyelmezett munkaerőt kínáló Kínába. Ezzel azonban két, egymással összefüggő negatív következményt is a saját nyakába zúdított. Egyfelől a nyugati ipari termelési bázis visszaszorulásával függőségbe került a kínai ipari termeléstől. Ez ugyan egy kölcsönös függőség, hiszen Kína is függ a fizetőképes nyugati piacoktól, azonban ahogy a világjárvány megmutatta, ha valamely termékre hirtelen nagy kereslet keletkezik, az stratégiai

előnyt biztosít a termék előállítójának. Ez egyértelműen ébresztőként szolgált a Nyugaton azok számára is, akik ezidáig nem voltak tisztában a kínai függőség veszélyeivel. Kína eközben, felismerve saját függőségét, gőzerővel dolgozik belső fizetőképes piacának megerősítésén, hogy csökkentse függőségét a Nyugattól. Az ipari bázis kiszervezése egyúttal a fejlesztési központok egy jó részének kiszervezésével is járt, ami a Nyugat technológiai fölényének - néhány terület kivételével – elvesztéséhez vezetett. A technológiai fölény a világ többi részéhez képest mindig is a Nyugat legnagyobb stratégiai előnye volt. Ennek elvesztése az egyik legkomolyabb veszélyt jelenti a Nyugat befolyására.

A másik, az előbbivel összefüggő negatív következmény az amerikai és a nyugat-európai középosztályok meggyengülése volt, hiszen ezeket a középosztályokat régebben a kiszervezett ipari bázisok munkásai alkották. Erős középosztály nélkül pedig se tartós belső társadalmi stabilitás, se erős világpolitikai hatalom nem képzelhető el. Ha ezt a Nyugat nem ismeri fel, akkor világpolitikai vezető szerepének leáldozása elkerülhetetlen. A 2020-as évtized elején éppen annak az időszakát éljük, hogy ezt már sokan felismerték, de sokan még ragaszkodnak a régi illúziókhoz.

Az előttünk álló időszakot meghatározó amerikai-kínai vetélkedés négy nagy területen fog zajlani: a gazdasági, a technológiai, a katonai és az ideológiai téren. Az első három kemény hatalmi realista tényező, a negyedik önmagában nem az, de a vetélkedés mindkét oldalán szükséges ahhoz, hogy a társadalmakat ebben a küzdelemben a vezetők mögé állítsa és hosszabb időn keresztül ott is tartsa.

Kína szempontjából nézve a következő évtized, évtizedek legnagyobb kihívásait a földrajzi beszorítottság érzése, ebből következően a kereskedelmi útvonalakhoz való hozzáférés szabadsága, a fejlődés ütemének és ezen keresztül a belső stabilitás fenntarthatósága jelentik. A földrajzi beszorítottság érzése nem új jelenség, régóta a kínai stratégiai gondolkodás középpontjában áll, hiszen délről, nyugatról és északról különböző jellegű, de nehezen áthatolható földrajzi-természeti határok veszik körül, amik egyfelől védik Kínát a támadásoktól, de rendkívül meg is nehezítik a kereskedést ezekben az irányokban. Teljesen lehetetlenné nem teszik, hiszen erről szólt a Selyemút és annak mintájára kitalált „Egy út egy övezet” (Belt and Road Initiative – BRI) is. A keleti, délkeleti irányban elhelyezkedő szabad tengeri kijárással pedig az a baj, hogy az ún. első és második szigetláncok, illetve az Indiai-óceánra való kijutást biztosító tengersizorok idegen hatalmak kezében vannak. Mindebből az következik, hogy Kína folytatni fogja hajózási és így kereskedelmi szabadságát biztosítani hivatott haditengerészetének erősítését, másfelől folytatni fogja a BRI vagy más programok révén a szárazföldi kereskedelmi útvonalak erősítését, ezáltal diverzifikálva kereskedelmi lehetőségeit.

Gazdasági téren érdeke fenntartani, sőt, ha lehet erősíteni a jelenlegi gazdasági modellt, amelyben Kína központi szerepet játszik az ipari termelésben. Ez, a gazdasági fejlődésen túl, biztosítja a külföldre irányuló befektetések, tehát befolyásszerzés és a katonai fejlesztések pénzügyi fedezetét is. Az egész rendszer fenntarthatósága azon múlik, hogy a (még) gazdag Nyugat hajlandó-e ezt a rendszert fenntartani. A kínai vezetés abban reménykedik, hogy igen, hiszen (reményeik szerint) túl sokba kerülne a Nyugat számára az évtizedek alatt kialakított gazdasági kapcsolatok radikális újrendezése úgy pénzügyileg, mint társadalmi támogatottság szempontjából. Az alapvető kérdés az, hogy az Egyesült Államok és a Nyugat hajlandó-e meghozni a szükséges áldozatokat egy gazdasági, ha nem is szétválás (decoupling), de újrendeződés érdekében. Donald Trump hajlandónak tűnt erre. Kérdés,

hogyan utódai hogyan döntenek. Az nem kérdés, hogy az utódai is a legnagyobb kihívásként fogják Kínát definiálni, itt már nincs visszaút, a kérdés csak az, hogy mennyi áldozatot hajlandóak meghozni. Végső soron a világ előtt két út áll. Az egyikben folytatódik minden, ahogy eddig, Kína átveszi a világ legerősebb hatalmának szerepét, a Nyugat pedig fokozatosan tovább veszít jelentőségéből az ezzel együttjáró instabilitásokkal és konfliktusokkal együtt. A másikban az Egyesült Államok úgy dönt, hogy vállalja az ezzel járó nehezen belátható nehézségeket és konfliktusokat és a kapcsolatok újrendezésének útját választja. Vannak, akik hisznek egy harmadik út létezésében is, a gazdasági kapcsolatok lényegi újrendezése nélkül Kína katonai feltartóztatásában, de ez véleményem szerint illúzió. Ha Kína gazdasági erősödése töretlenül folytatódik, csak idő kérdése, hogy katonailag se lehessen vele felvenni a versenyt. A magam részéről a második utat tartom legvalószínűbbnek, hiszen ez következik az Egyesült Államok legfontosabb nemzetbiztonsági érdekéből.

Katonai téren viszonylag egyszerű a képlet. Kína nukleáris elrettentő erejével biztosítja, hogy szárazföldi területét támadás ne érhesse. Haderő-fejlesztésének stratégiai prioritása a haditengerészet és a nagytávolságú precíziós hagyományos és nukleáris csapásmérő képesség, amelyek célja távoltartani elsősorban az Egyesült Államok haditengerészetét a Kína körüli nemzetközi vizekről. Az Egyesült Államok térségbeli hagyományos szövetségeseire épít, elsősorban Japánra és Ausztráliára, kisebb mértékben Dél-Koreára és Új-Zélandra, valamint a mindig kétséges elkötelezettségű Fülöp-szigetekre. Eközben új szövetségeseket is keres a térségben, amelyek közül messze a legjelentősebb India. **India** hagyományosan el nem kötelezett politikát folytat, de Kína folyamatos erősödése arra kényszeríti, hogy elmélyítse kapcsolatait katonai, stratégiai téren is az Egyesült Államokkal. India uralkodó földrajzi elhelyezkedése az Indiai-óceánon át húzódó tengeri kereskedelmi útvonalak tekintetében alapvető fontosságúak egy ilyen szembenállás esetén. Nem csoda, hogy Kína a sarki jégtakaró fokozatos olvadását szorosan figyelemmel kíséri annak érdekében, hogy ha a klimatikus viszonyok megengedik, akkor tengeri kereskedelmi útvonalait az északi sarkvidék tengerei felé diverzifikálja. Amerika másik lehetséges új szövetségese Vietnám, amelyik stratégiai elhelyezkedése és a benne rejlő gazdasági lehetőségek révén lehet értékes számára. Kína egyik legnagyobb stratégiai hátránya, hogy a kelet- és délkelet-ázsiai térségben Észak-Koreát leszámítva nincsenek igazi barátai vagy szövetségesei. Ezért a 2020-as években arra kell számítani, hogy erősödik a térség országait célzó amerikai, illetve kínai befolyásszerzési, szövetségépítési vetélkedés. Nem kizárt az sem, hogy a kínai haditengerészeti és precíziós csapásmérési képességek erősödésével Kína olyan korlátozott katonai vagy hibrid támadásra szánja el magát, amelynek célja az Egyesült Államok haditengerészetének kiszorítása a térségből.

Kulcsfontosságú kérdés, hogy ebben az új vetélkedésben **Oroszország** milyen szerepet fog betölteni. Gazdasági téren Oroszország nem tartozik a világ legjelentősebb gazdasági hatalmai közé. Ugyanakkor több olyan tényezővel is rendelkezik, amelyek komoly befolyással rendelkezhetnek az események menetére. Először is földrajzi helyzete kulcsfontosságú, hiszen keleten Kínával, nyugaton pedig Európával szomszédos. Ez többek között kereskedelmi szempontból fontos pozícióba helyezi. Egy másik ilyen tényező Oroszország energiahordozó- és nyersanyaggazdagsága, amelyhez való hozzáférés mind Kína, mind a Nyugat, azon belül is elsősorban Európa számára kulcsfontosságú. Nukleáris nagyhatalmi státusza továbbra is biztosítja, hogy Oroszország nagyméretű katonai támadásnak nem lehet célpontja. Modernizált, hagyományos erői ugyanakkor lehetővé teszik, hogy érdekei előmozdítása érdekében expedíciós műveleteket folytasson határaitól nem túl nagy távolságban, valamint,

hogy szakértelemmel és fegyverzettel támogasson olyan távolabbi szereplőket, akiket érdekei előmozdítása szempontjából fontosnak tart. Ez kiegészülve komoly kiber- és hibrid képességeivel Oroszországot képessé teszi arra, hogy időlegesen vagy tartósan komoly zavarokat okozzon a Nyugatnak, bár stratégiaiilag legyőzni azt nem képes. (Ezért szokták egyesek Oroszországot „stratégiai huligánknak” nevezni.) Az utóbbi évszázadokban Oroszország stratégiai ellenségei a Nyugat különböző államai voltak, amely mára beépült az orosz stratégiai gondolkodásba. Nem csoda hát, hogy Oroszország jelenleg is erőforrásai jelentős részét arra fordítja, hogy egyfelől a Nyugattal energiahordozók és nyersanyagok terén gazdasági függőséget, másrészt katonai téren egy feszült stabilitást tartson fenn annak érdekében, hogy politikai mozgástere fennmaradjon. Ebben a tekintetben érdekei jelen pillanatban megegyeznek Kínáéval, ezért természetes, hogy szoros, jó viszonyt ápol vele. Ugyanakkor Kína erősödése Oroszországnak is elkerülhetetlenül kihívásokat fog jelenteni, hiszen a történelemben még nem fordult elő, hogy egy emelkedő hatalom az egyik szomszédjával örökké tartó barátságban éljen, miközben a nemzetközi élet többi szereplőjével változó intenzitású összeütközéseket vállal. Ezzel nyilvánvalóan Oroszországban is tisztában vannak egyébként. A Nyugatnak sem érdeke Oroszországot örökre, vagy hosszabb távon Kína karjaiba lökni, ellenkezőleg érdeke Kínáról minél inkább és lehetőleg minél hamarabb leválasztani. Kérdés, hogy ezt milyen együttműködési ajánlatokkal vagy engedményekkel lenne képes elérni úgy, hogy ezekkel más területeken ne vállaljon elfogadhatatlan áldozatokat vagy kockázatokat. Ennek az arany középútnak a megtalálása a Nyugat egyik legnagyobb kihívása az előttünk álló évtizedekben.

A technológiai szupremáciáért zajló küzdelem mindig is minden nagyhatalmi vetélkedés természetes terepe volt. Ma azonban van két olyan különbség, amelyik korunkat megkülönbözteti a korábbi korok vetélkedéseitől. Az egyik, hogy a technikai fejlődés a legtöbb területen nem a katonai technológiák, hanem a civil fejlesztések által vezérelt. Ennek legfontosabb hatása, hogy nagyon nehéz, szinte lehetetlen a technikai fejlesztéseket titokban tartani a versenytárs országok előtt, azokhoz nagyon hamar szinte mindenki hozzáférhet. A másik jellemző, a technikai fejlődés hihetetlen felgyorsulása. Ezek a tényezők szinte lehetetlenné teszik azt, hogy meg lehessen jósolni az előttünk álló, akár csak egy évtized technikai fejlődésének hatásait a biztonságpolitikai területre. A forradalmi technológiák (Artificial Intelligence, Quantum Computing, Big Data, űrtechnológia, biotechnológia, hiperszonikus technológia, stb.) viharos gyorsaságú fejlődése olyan mértékű bizonytalanságot visznek a rendszerbe, hogy semmiben sem lehetünk biztosak, csak abban, hogy a jelenlegi képességek, hatások, trendek extrapolálásával nem fogjuk eltalálni a jövőt. Ez egy olyan verseny, amiben nem tudjuk, hogy mi a cél, de azt tudjuk, hogy mi a lemaradás ára: a vereség. Ezért arra kell számítani, hogy az Egyesült Államok és szövetségesei megpróbálják megtartani maradék előnyüket például a mikrochip-gyártás, vagy az űrkutatás területén és komoly befektetéseket fognak eszközölni azokon a területeken, ahol úgy érzik, hogy lemaradtak a versenyben. Ez lehet az amerikai-kínai versengés egyik legfontosabb területe, hiszen itt a versengés viszonylag békés keretek között, háborús konfliktus és emberáldozatok nélkül folyhat. Ne legyenek persze illúzióink, ebben a versenyben is az előnyt vagy a lemaradást végső soron valamikor a jövőben katonai győzelmekkel és vereségekkel, azaz emberéletekkel fogják mérni. Arra kell számítani, hogy az Egyesült Államok minden befolyásolási eszközét fel fogja arra használni, hogy szövetségeseit maga mellé állítsa ebben a versenyben is.

A technológiai verseny egyben versengést fog jelenteni az új technológiákhoz szükséges nyersanyagok, mint például a ritka földfémek biztosítása területén is. Ez a verseny

már ma is folyik, de arra kell számítani, hogy a jövőben fokozódni fog. Kína ezen a területen ma előnyös helyzetben van, de a szembenállás fokozódásával és a nyersanyagigény növekedésével arra lehet számítani, hogy a világ más területei is felértékelődnek a nyersanyagok utáni versenyben. Ez egyben azt is fogja jelenteni, hogy tovább növekszik a verseny az olyan „semleges” területek iránt, mint Afrika vagy Dél-Amerika, amelyek gyenge gazdasági lábakon állnak, ugyanakkor hatalmas nyersanyag lelőhelyekkel rendelkeznek. Kína igen erőteljes nyomulása ezeken a földrészeken többek között ennek köszönhető. Az Egyesült Államok és a Nyugat azonban nem engedheti meg, hogy ebben a versenyben lemaradjon, ezért komoly erőforrásokat fog áldozni jelenlétének megerősítése érdekében.

Katonai téren a szembenállás súlypontja a Csendes-óceán nyugati része lesz, illetve rendkívüli módon megnövekszik az űr, mint hadszíntér jelentősége és szerepe is. A világűr, mint a felderítés, a kommunikáció és a navigáció fontos terepe, különösen haditengerészeti vonatkozásban, korábban is egyértelmű volt, de a precíziós, mozgó célpontokat is pontosan eltalálni képes ballisztikus rakéták és hiperszonikus robotrepülőgépek korában abszolút elengedhetetlen lesz. Mivel mindkét fél űreszközei értékesek és egyben sérülékenyek is, arra kell számítani, hogy a katonai űreszközök száma az előttünk álló időszakban robbanásszerű növekedésen fog átmenni. Ennek egyik pozitív hozadéka az űrtevékenység költségeinek drasztikus csökkenése lesz, ami lehetőséget teremt a kevésbé tehetőrs országok számára is a világűr felhasználásában való részvételre. A fenti változások nem azt jelentik, hogy a légi hadviselés jelentősége csökkenni fog, de jelentős átalakulások várhatók. Az anyahajók sebezhetőbbé válása azt fogja jelenteni, hogy egyfelől növekedni fog a szárazföldi bázisok szerepe, másrészt a nagy hatótávolságú, pilóta nélküli felderítő és csapásmérő képességek szerepe növekedni fog. Ugyanígy egyre fontosabb lesz a ballisztikus rakéták elleni védelem is.

Hol helyezkedik el ebben a szembenállásban Európa?

Európa, szemben a hidegháború időszakával, nem a szembenállás súlypontjában helyezkedik el, legalábbis katonai értelemben nem. A világtérképre tekintve könnyen belátható, hogy miért. Gazdasági és technológiai téren azonban más a helyzet. Európa bár sokat veszített világgazdasági jelentőségéből, még ma is a világ egyik meghatározó gazdasági erőközpontja komoly ipari képességekkel és a világ legnagyobb fizetőképes kereslettel rendelkező felvevő piaca. Ez Európát igen kíváncsú helyzetbe helyezi mind a hagyományos szövetséges Egyesült Államok, mind kihívója, Kína számára.

Európa második világháború utáni hihetetlen gazdasági fejlődését, egyéb tényezők mellett, az Egyesült Államok katonai garanciájának köszönheti, így amerikai részről sokan úgy tekintenek Európára, mint aki automatikusan be fog állni Amerika mögé ebben az új szembenállásban. Mint tudjuk azonban, a hála nem politikai kategória. Az előttünk álló évtizedben a hálánál több kell ahhoz, hogy ez megtörténjen. Vizsgáljuk meg, hogy Európa számára milyen geostratégiai alternatívák léteznek, félretéve egy pillanatra azt a nem lényegtelen kérdést, hogy mit is nevezünk tulajdonképpen Európának. Európa előtt három alternatíva áll: 1. Önálló világpolitikai pólussá válik, amelyik egyszerre versenyez a másik két pólusképző hatalommal, az Egyesült Államokkal és Kínával. 2. Elfogadja, hogy nem képes önálló pólussá válni, de nem akar egyik pólushoz sem csatlakozni. 3. Elfogadva önálló pólusképzésre való képtelenségét, csatlakozik az egyik pólushoz. Vizsgáljuk meg a három alternatíva feltételeit, kivitelezhetőségét, illetve következményeit.

Európa elméletben rendelkezik az önálló világpolitikai pólus kialakításához szükséges földrajzi és lakosságszámbeli mérettel valamint a szükséges történelmi és kulturális háttérrel. Ugyanakkor nem rendelkezik a szükséges egységes politikai akarattal, és ennek a kialakulása nem is valószínű. Bár Európa második világháború utáni története egyben az egymással folyamatosan harcban álló nemzetállamok kaotikus állapotától való eltávolodás és fokozatosan bizonyos föderális elemek megjelenésének története is, de a jelenkori Európa még mindig nem egy központi akarattal rendelkező föderális államalakulat, hanem a nemzetek Európája. Van realitása annak, hogy viszonylag rövid időn belül ez megváltozzon és kialakuljon egy föderális Európai Egyesült Államok? Véleményem szerint nincs. Bár komoly erők dolgoznak azon, hogy ez kialakuljon, de ez többek között azt feltételezné, hogy az európai nemzetállamok polgárai saját nemzeti identitásuk és szuverenitásuk, egyéni kultúrájuk, történelmük és nyelvük fölé helyeznek valamilyen nehezen megfogható közös európaiságot. A Brexit, az Egyesült Királyság kilépése az Európai Unióból az ez ellen történő lázadás kifejeződése is volt. Amennyiben az európai nemzetállamok polgárainak hazafias érzéseit figyelmen kívül hagyva, az európai elit erőltetni fogja a föderális Európa kialakítását, az további nemzeti ellenreakciókat fog kiváltani. Elméletileg nem lehet kizárni, hogy egy hosszú, organikus evolúció eredményeképp az európai polgárok valamikor majd az európai identitást a saját nemzeti identitásuk fölé fogják rangsorolni, bár személyesen én ezt kevésbé tartom valószínűleg, de ennek időhorizontja jóval túlmutatna a most kialakuló világpolitikai hatalmi struktúra időhorizontján. Eközben Európa világban betöltött gazdasági súlyának relatív csökkenése és demográfiai hanyatlása éppen hogy nem egy világpolitikai felemelkedés felé mutatnak. Ráadásul egy önálló pólust képző föderális Európai Egyesült Államoknak olyan gyakorlati problémákkal is szembesülnie kellene, mint hogy ezentúl önállóan kellene gondoskodnia például a védelméről. Ha az európai védelmi kiadásokat az Egyesült Államok szintjére kellene felemelni, az a mostani védelmi kiadások megháromszorozását követelné meg a jelenlegi GDP 1,5 %-os átlagáról 4 % fölé. Ez teljesen irreális. Röviden, az első alternatíva, tehát Európa, mint önálló világpolitikai pólus, irreális. Ez persze nem jelenti azt, hogy a brüsszeli, vagy a tagországokban található föderalisták nem fogják ezt a vágyálmot napirenden tartani.

A második alternatíva abból a reális helyzetértékelésből indul ki, hogy Európa nem képes önállóan pólust képezni, ugyanakkor más pólushoz (reálisan az Egyesült Államokhoz) sem akar csatlakozni, hanem fent kívánja tartani stratégiai autonómiáját. Ez az alternatíva nem lehetetlen. Ugyanakkor kérdés, hogy milyen következményekkel jár. Az tény, hogy az amerikai-kínai szembenállásnak Európa csak mellékhadszíntere és ez elméletileg lehetőséget ad a lavírozásra a két nagy között. Sokak számára vonzó elképzelés lehet egy stratégiai szélcsendben történő békés építkezés. A baj csak az, hogy Európa több saját külső kihívással is rendelkezik, amelyek kezeléséhez jelen pillanatban elengedhetetlen szüksége van az Egyesült Államok katonai segítségére. Ha ezt magának kellene megoldania megint csak ott tartanánk, ahol az első alternatíva esetében is, hogy a jelenlegi többszörösét kellene védelemre fordítania, mert ugyan miért érné meg az Egyesült Államoknak fenntartania Európa biztonságát, ha cserébe nem számíthat annak támogatására. Az első és a második alternatíva között tulajdonképpen csak két különbség van: az egyik, hogy az első megkövetelné egy föderális Európa kialakulását, míg a második megengedné a nemzetek Európájának fennmaradását, a másik pedig, hogy az első világméretű katonai erőketítő képességet feltételezne, a második „csak” teljeskörű önvédelmi képességet. Összességében, bár ez az alternatíva nem lehetetlen, de nehezen kivitelezhető és komoly költségeket és kockázatokat

rejt magában. Ugyanakkor arra érdemes számítani, hogy ez az alternatíva újra és újra fel fog merülni különböző európai körökben.

A harmadik alternatíván belül elméletileg két választás van, de ezek közül az egyik, a Kínához való csatlakozás tényleg csak elméleti. Történelmi, kulturális, sőt még gazdasági okokból is ez nem reális. Az Egyesült Államokhoz való csatlakozás, vagy ha úgy tetszik, egy közös transzatlanti pólus létrehozása azonban nagyon is valós alternatíva. Tulajdonképpen létre sem kell hozni, mert ez a „default” állapot. Túl a történelmi és kulturális összefonódáson, mély gazdasági összefonódás jellemzi a két kontinenst, ami természetes alapot ad a további együttműködéshez. A hetven éve fennálló politikai és katonai együttműködés fenntartása kívánná meg a legkevesebb változtatást, így ez a legkézenfekvőbb alternatíva is egyben. Európa számára az amerikai biztonsági garanciák fennmaradása továbbra is lehetővé tenné, hogy a mostanihoz képest ugyan többet, de a másik két alternatívához képest jelentősen kevesebbet legyen kénytelen költeni a saját biztonságára. Mivel a magam részéről messze ezt az alternatívát tartom a legvalószínűbbnek, ezért abból a feltételezésből indulok ki a továbbiakban, hogy ez fog megvalósulni.

Ez a felállás értelemszerűen megegyezik az Egyesült Államok érdekeivel, hiszen Európa személyében nem egy másik stratégiai versenytárral kell megküzdenie, hanem továbbra is szövetségesként tekinthet rá. Ennek az az ára, hogy továbbra is fenn kell tartania európai biztonsági garanciáit. Elméletileg persze katonailag magára hagyhatná Európát, de az így keletkező űrt mások megpróbálnák betölteni és az ennek nyomán fellépő instabilitás előbb-utóbb újra az Egyesült Államok elköteleződését kívánná meg. Egy ilyen elengedés-újraelköteleződés szcenárió sokkal több erőforrást emésztene fel amerikai részről, mint az elköteleződés folyamatos fenntartásának szcenáriója. Ez persze nem azt jelenti, hogy az amerikai elköteleződés mértéke és tartalma semmit sem fog változni az elkövetkező évtizedben. Arra kell számítani, hogy az amerikai katonai jelenlét fokozatosan tovább fog csökkenni és Európa így kénytelen lesz többet fordítani saját védelmére. Már Obama is jelentős csökkentéseket hajtott végre azzal párhuzamosan, hogy megpróbált kiegyezni Oroszországgal. Az illúziónak bizonyult, a „Reset” emlékeztető kudarccá vált. Az európaiak egészen Oroszország 2014-es krími akciójáig elhessegették maguktól a gondolatot, hogy különösen egy gazdasági válságból történő kilábalás időszakában többet kelljen költeniük a lakosság körében egyébként sem túl népszerű védelemre. 2014 nemcsak Oroszország és a Krím miatt, de az ISIS berobbanása miatt is vízváltató évnek bizonyult. A védelmi kiadások lassú emelkedésnek indultak, de elsősorban az orosz medve leheletét közvetlenebbül a nyakukon érző kelet-európai országokban. Németország, Európa vezető gazdasági hatalma, még ekkor is csak félszívű lépéseket tett, megpróbált felelőssége alól közös európai projektek mögé rejtőzve kibújni. Nekik Trump sokkja kellett ahhoz, hogy érdemben elkezdjenek többet invesztálni a védelembe. Messze vannak még persze a walesi NATO-csúcs vállalásainak teljesítésétől, de legalább már óvatosan elindultak ebbe az irányba. Arra kell számítani, hogy ugyan Trumpnál sokkal kifinomultabb retorikai köntösbe öltöztetve, de az ezirányú amerikai nyomás nem fog csökkenni.

Az Európát érő külső kihívások ezt egyértelműen indokolttá is teszik. Itt két nagyobb fenyegetésről szokás beszélni, a NATO megfogalmazásában Oroszországról és a terrorizmusról. Ezek közül a terrorizmus egy leegyszerűsítő gyűjtőfogalomként értelmezendő, hiszen azon túl, hogy a terrorizmus nem egy kihívó, hanem egy harcmodor, a kihívás, amit ez alatt értünk rendkívül összetett és sokszereplős. Ami ebben a pillanatban még nem szerepel a

NATO fenyegetési listáján, az Kína. Nekünk is és meggyőződésem, hogy magának a NATO-nak is az az érdeke, hogy ne is kerüljön fel rá. A NATO egyszerűen nem az a szervezet, amelyik alkalmas egy Kína által jelentett esetleges katonai fenyegetés kezelésére. Elég csak a világtérképre nézni, hogy miért, a NATO felelősségi területe az észak-atlanti térség és nem a Csendes-óceán. Amire alkalmas az az, hogy konzultációs fórumként funkcionáljon Európa és Amerika között ebben a kérdésben is.

Oroszország, amelyet a Nyugat a Szovjetunió összeomlása után, mint globális kihívót leírt, a 2000-es években, támaszkodva a magas olaj- és nyersanyag árakra, figyelemreméltó visszatérést produkált. A dezintegrációt megállította, a belső viszonyait stabilizálta, haderejét fokozatosan modernizálta és egyetlen kínáló alkalmat sem hagyott ki regionális befolyásának erősítésére. Mindegy, hogy mi mit gondolunk Oroszország valós fenyegetettségének mértékéről és irányairól, az orosz állam fenyegetettség percepciója figyelemreméltó folyamatosságot mutat a cári időktől kezdve a szovjet időkön át a mai napig. Oroszország mindig is elsősorban nyugatról érezte magát fenyegetve, ami a történelem és a hatalmas ország nyugatnehéz népességét ismerve nem is meglepő. Az orosz stratégiai gondolkodás központjában mindig is egy nyugati, délnyugati irányú pufferzóna kialakítása és fenntartása állt. Egy ilyen zóna volt hivatott stratégiai értelemben időt és teret biztosítani Oroszország magjának megvédéséhez. Ez a pufferzóna a szovjet időkben a Varsói Szerződés tagállamait jelentette, a Szovjetunió szétesése után pedig Belaruszt, Ukrajnát és a Kaukázus államait foglalja magába. Oroszország ezt életbevágó nemzeti érdekének tekinti, ezért nem szabad arra számítani, hogy bárhogyan is hívják az orosz vezetőt, ezt feladja.

Közben gyors döntési mechanizmusainak, olcsó nyersanyagainak, újra ütőképes haderejének és más modern befolyásolási képességeinek (cyber, hibrid) köszönhetően Oroszország ügyesen használja ki a kínáló alkalmakat befolyásának növelésére. Régebben ez az ún. Közel-külföldre korlátozódott, de erejének növekedésével egyre távolabbi vidékekre is elért, például Szíriába, Líbiába és Afrika egyes vidékeire. Az Európát érő orosz kihívás mibenléte tehát nem egy, a hidegháború időszakához hasonló masszív nyugati irányú katonai támadásban rejlik. Sokkal inkább abban, hogy a szisztematikus orosz katonai építkezést, az új orosz nagy hatótávolságú precíziós támadó képességeket nem lehet figyelmen kívül hagyni, azokra még akkor is adekvát válaszokat kell adni, hogy ha nem is hiszük azt, hogy Oroszország masszív nyugati irányú támadásban gondolkodik. Egyszerűen a saját döntési szabadságunk fenntartása érdekében szükség van az orosz képességek és lépések ellen kialakítani a saját ellenképességeinket. Ellenkező esetben fennáll a veszélye annak, hogy egy adott pillanatban és helyszínen fait accompli helyzetet teremthet, mielőtt a Nyugat bármilyen válaszlépést tudna tenni. Oroszország befolyási övezetének kiterjesztése az Európát délkeletről és délről körülvevő vidékekre azért veszélyes, mert e bekerítés által Oroszország Európát érintő katonai opciói komoly mértékben megnövekednek. Már nem csak keletről kell orosz katonai fenyegetéssel számolni, hanem délről és délkelet felől is. Ez ellen hiteles elrettentő képességgel, beleértve a nukleáris elrettentő képességet is, Európa önállóan nem rendelkezik és az elkövetkező évtizedben előreláthatólag nem is fog rendelkezni. Ezzel a képességgel csak az Egyesült Államokat soraiban tudó transzatlanti szövetség, a NATO rendelkezik. Oroszország egyéb gazdasági vagy hibrid befolyásolási kísérleteit az európai államoknak önállóan is tudniuk kell kezelni, hiszen míg katonailag Oroszország továbbra is a világ egyik vezető hatalma, addig gazdaságilag messze elmarad még a vezető európai országoktól is.

Az Oroszország által jelentett kihívásnál sokkal összetettebb, kiszámíthatatlanabb és összességében kimondható, hogy sokkal veszélyesebb is, amit a terrorizmus szóhoz hasonlóan leegyszerűsítő módon **déli kihívások**nak is szoktunk hívni. Ez az Európát délkeletről és délről körülvevő területek, tehát szűkebb értelemben a Közel-Kelet és Észak-Afrika, tágabb értelemben a Közép-Kelet és egész Afrika felől érkező kihívások és fenyegetések összességét jelenti. Ezek a vidékek kevés kivételtől eltekintve mindig is instabilak voltak, ami önmagában is kihívást jelent. Miközben a gazdag és békés Európa egy demográfiai zsugorodás (összeomlás?) korszakát éli, aközben a déli és délkeleti szomszédság konfliktusokkal és szegénységgel sújtott vidékei demográfiai robbanást élnek át. Korunkban, amikor a modern telekommunikációnak köszönhetően a világ minden pontján másodpercek alatt gyakorlatilag mindenki számára megismerhetővé válnak a világ bármely más pontján történetek, a közlekedési infrastruktúra fejlődésével pedig a világon bármely pontból bármely pontba nagyon hamar el lehet jutni, az egyes térségeknek lehetetlen magukat függetleníteniük a más térségekben zajló eseményektől.

Ebben a helyzetben természetes, hogy hatalmas déli tömegek indulnak el a virtuális térben megismert és vágyott Nyugat gazdagsága felé. A baj csak az, hogy ezek a tömegek egy teljesen más kulturális közegben szocializálódtak, nem képesek maguk mögött hagyni otthoni konfliktusaikat és nem szándékozzák átvenni vágyott új hazájuk kulturális identitását és szabályrendszerét. Épp ellenkezőleg, egy jó részük ezt a helyzetet lehetőségnek tekinti a múlt vélt vagy valós sérelmeiért történő elégtétel vételre, más részük egyenesen vallási kötelességének tekinti a Nyugat meghódítását. Ez Európa katonai és lelki önvédelmi képességének meggyengülése idején halálos veszedelmet jelent. Ez ellen csak úgy lehet felvenni a harcot, ha 1) Európa felismeri a veszélyt, 2) hajlandó hosszú távú fennmaradási érdekét rövidtávú gazdasági érdekei elé helyezni, 3) hajlandó a rövidtávon szükséges költséges és fájdalmas intézkedéseket meghozni határainak védelmében, 4) hajlandó segítséget nyújtani az őt körülvevő instabil zónák stabilizálásában és prosperitásának elősegítésében és végül, de nem utolsósorban, sőt legfontosabbként 5) megállítja és visszafordítja demográfiai hanyatlását. És ez még csak az egyik, bár kétség kívül korunk legfontosabb délről jövő kihívása, a tömeges migráció.

Európának az olyan worst case scenáriókra is készen kell állnia, ahol ezek a meglevő instabilitások nem egy adott állam, vagy államok összeomlásához vezetnek, hanem például jelentős államok iszlám fundamentalista irányba fordulását eredményezik. Képzelnék el például azt az esetet, hogyha egy közel százmilliós lélekszámú észak-afrikai ország egy ilyen fordulat után agresszíven európaellenes irányba fordulna. Ez már komoly, hagyományos értelemben vett katonai fenyegetéssel is járna. A katonai stratégiai tervezőknek az ilyen, ebben a pillanatban nehezen elképzelhető esetekre is tervezniük kell. A történelem egyik tanulsága, hogy igenis megtörténhet az, amit korábban elképzelhetetlennek tartottunk.

Szemben az orosz kihívással, amelyik vitális amerikai érdekeket is veszélyeztet, ezért Amerika tevételes részvételére lehet számítani egy konfliktus kirobbanása esetén, a déli kihívások esetén már most sem feltétlenül lehet amerikai érdekeltséggel, ebből következően részvétellel számolni. A jövőben, amikor Amerika erőforrásait egyre inkább Kína irányába fogja koncentrálni, még kevésbé lehet majd az amerikai érdekeltséggel számolni. Ez azt jelenti, hogy Európának képesnek kell lennie ezeket a kihívásokat önállóan is kezelni. Ha az Egyesült Államok esetleg beszáll, annál jobb, de önállóan is tudnunk kell cselekedni. (Van, aki ezt érti „európai stratégiai autonómia” vagy „európai szuverenitás” alatt, de szerintem érdekesebb

lenne az „európai cselekvőképesség” fogalmát bevezetni és használni inkább. Már csak azért is, mert az kevesebb bizalmatlanságot szülne a transzatlanti szövetségesek között a valódi motivációk tekintetében.) Máshogy kifejezve, míg az orosz kihívás alapvetően a NATO ügye, addig a déli kihívásokat kezelheti a NATO is, az Európai Unió is, de akár adott esetben európai államok koalíciója is.

A **Közel-Kelet** mindig is fontos szerepet játszott Európa és a világ biztonsága szempontjából. Amíg a Nyugat olajszükségletének javarészét a közel-keleti térségből szerezte be, ez még fokozottabban így volt. Ezen a területen jelentős változásoknak lehettünk tanúi az elmúlt évtizedben. Először is az új kőolaj (és földgáz) kitermelési technológiáknak köszönhetően jelentős új kapacitások jelentek meg, amely például elvezetett oda, hogy az Egyesült Államok önellátóvá, sőt olajexportáló országgá vált. A következő évtizedben arra kell számítani, hogy a „zöld”, szén-dioxidot nem termelő energiaforrások használata erőteljesen növekedni fog a világon, ami a közel-keleti olaj fontosságának további leértékelődéséhez fog vezetni. Ez kiegészülve azzal a szükségszerűséggel, hogy az Egyesült Államok erőforrásainak minél nagyobb részét a Kínával történő versenyre fordíthassa, előrevetíti a közel-keleti amerikai állandó jelenlét további csökkenését. Persze ez sem új jelenség, már az Obama adminisztrációk is próbálkoztak ezzel, vegyes sikerrel. Nem olyan egyszerű egy régióból anélkül kivonulni, hogy közben az instabilitás ne fokozódjon. Obama, miután a szunnita bázisú Al-Kaida jelentősen meggyengült, Iránt azonosította a térség stabilitását veszélyeztető legkomolyabb kihívásként. Az általa választott megoldás, tudniillik hogy a JCPOA formájában kiegyezett Iránnal, nagyon komoly ellenkezést szült Washington hagyományos térségbeli szövetségeseiben, úgy Izraelben, mint a térség szunnita arab országaiban, elsősorban Szaúd-Arábiában. Ráadásul az Al-Kaida meggyengülése még csak nem is jelentette a szunnita szélsőségesek végét, hiszen az ISIS formájában egy még agresszívebb és sikerebb kihívó jelent meg.

A Trump adminisztráció ugyanazokból a premisszákból indult ki, hogy csökkenteni kell az amerikai jelenlétet és Irán a legkomolyabb veszélyforrás, de gyökeresen eltérő megoldást alkalmazott. Először nemzetközi koalíció élén és helyi szövetségesekre támaszkodva legyőzte az ISIS-t és megsemmisítette a kalifátust. Mindezt olyan sikeresen tette, hogy mára az ISIS ugyan nem tűnt el, de egy helyi terrorszervezet szintjére süllyedt vissza. Iránnal szemben viszont radikálisan szakított Obama megbékéltetési politikájával, felrúgta a JCPOA-t és a maximális nyomás politikájának jegyében súlyos szankciókat vezetett be Iránnal szemben. Ez, amellet, hogy az ISIS korábbi támogatói bázisát jelentő iraki és szíriai szunniták körében csökkentette az ISIS szükségességébe vetett hitet, maga mellé állította Izraelt és az öböl szunnita arab államait. Ezt kiegészítve, minden korábbi kétség dacára, sikerült az Ábrahám-megállapodásokkal békét teremtenie Izrael és egy sor szunnita arab állam között. Szemben a korábban évtizedekig fennálló helyzettel, ahol Izrael és az őt körülvevő szunnita arab államok folyamatos konfliktusban voltak egymással, Irán pedig ezt a maga hasznára használhatta ki, mára az a helyzet, hogy a nukleáris hatalmi ambíciókkal bíró Irán szinte egyedül maradt és Izrael és az öböl országok között pedig ígéretes együttműködés kezdődött. Mindez, ha az Egyesült Államok megfelelően játssza ki kártyáit ténylegesen lehetőséget teremthet arra, hogy csökkentse erőit a térségben.

Persze a térségben más helyi és külső hatalmak is szerepet játszanak. A két hagyományos térségbeli európai nagyhatalom, Nagy-Britannia és Franciaország szerepe és befolyása bár nem tűnt el teljesen, de jelentősen visszaszorult. A külső szereplők közül egy

negyedszázados viasszaszorulás után Oroszország szerepe ismét felértékelődött. Ugyanakkor Oroszország céljai korlátozottak, ahol tud katonai és kereskedelmi bázisokat hoz létre. Ehhez nincs szükség arra, hogy teljes országokat tartson ellenőrzés alatt, elég bizonyos stratégiailag fontos részeket, mint ahogy Szíria vagy Líbia esete mutatja. Ez alátámasztja a gyanút, hogy Oroszország stratégiai célja a Mediterráneum keleti és déli partvidékén bázisok kialakítása, ezáltal Európa és a NATO déli átkarolása. A térség négy vezető iszlám vallású országa (Irán, Szaúd-Arábia, Egyiptom és Törökország) közül az egyedül síita Irán célja egy Irak síita területeit, Szíria egy részét és Libanont magába foglaló síita félholdon keresztül kijutni a Földközi-tengerre, illetve délről különböző proxikon keresztül bekeríteni a legnagyobb szunnita riválisának tartott Szaúd-Arábiát. Egyiptom, amely a legnépesebb arab állam, és amelyik az ötvenes évektől kezdve az arab nacionalizmus bajnoka volt, mára jelentősen visszaesett befolyását tekintve. Gazdasági problémái miatt önálló pólusként tulajdonképpen megszűnt és kénytelen volt beállni Szaúd-Arábia mögé, amelyik mára a szunnita arab világ vezető erejévé vált.

Törökország, amelyik szunnita ugyan, de nem arab, de amelyik az ottomán birodalom formájában hosszú ideig a térség ura volt, ma ismét a szunnita országok vezető szerepére tör. Ahol tud, például Irakban, Szíriában az Öbölben és Líbiában helyi szövetségesekre támaszkodva próbálja állásait erősíteni. Ezzel persze időről időre kisebb-nagyobb összetűzésekbe keveredik az Egyesült Államokkal, Oroszországgal, Franciaországgal, Szaúd-Arábiával, Egyiptommal és néhány öbölmenti állammal. A helyzetet tovább bonyolítja a Földközi-tenger keleti medencéjében feltárt új gázlelőhelyek kérdése, amelyek Izraelnek és Egyiptomnak már most is, Ciprusnak pedig potenciálisan a jövőben komoly bevételeket fog hozni. Törökország, amelyik ugyan hosszú mediterrán tengerparttal rendelkezik, de a görög nyelvű szigetvilág elhelyezkedése és a nemzetközi tengerjog sajátosságai miatt alig rendelkezik tengeri exkluzív gazdasági zónával, beszorítottnak érzi magát. Ez a következő időkben változó geometriájú és intenzitású konfliktusokat ígér.

Észak-Afrikában is Európa elsőszámú érdeke a stabilitás fennmaradása. Igaz ez a Földközi-tenger déli partvidékének államaira is, de igaz az attól délre elhelyezkedő Száhel övezet államaira is, de még a még délebbi fekete-afrikai államokra is. Hiszen az egyes államokon belül kialakuló instabilitások ritkán maradnak meg az adott állam határai között. Különösen igaz ez Afrikában, ahol az etnikai és törzsi határok ritkán esnek egybe az államhatárokkal. Megtanulhattuk, hogy a migrációs nyomás bármily távoli vidéken is kezdődik, előbb-utóbb elér Európáig. Ezért is kiemelten fontos, hogy a Földközi-tenger déli partvidékén elhelyezkedő országok stabilak és a lehetőségekhez képest gazdaságilag prosperálók legyenek. Nem kis dolog ez, hiszen Egyiptomban közel 100 millióan, Algériában kicsit több, Marokkóban kicsit kevesebb, mint 40 millióan élnek, a kicsi Tunéziában közel 12 millióan, míg a hatalmas kiterjedésű Líbiában 7 millióan. Mindegyiknek megvan a maga kihívása, amely sajátos egyéni kezelést igényel. Líbiában az alacsony népsűrűség és a belső megosztottság oda vezetett, hogy hatalmas térségek felett az állam elveszítette a kontrollt, ami kifejezetten meghívás a migrációnak és az embercsempészetnek. Európa nem teheti meg, hogy Líbia sorsát más külső, adott esetben ellenérdekelt hatalmakra bízza. Marokkó, Algéria és Tunézia viszonylag stabilak, de az ő esetükben is szükséges az, hogy Európa aktívan hozzájáruljon stabilitásuk fenntartásához. A legnagyobb potenciális kihívást Egyiptom jelenti, amelyik jelen pillanatban stabil ugyan, de gyülekeznek a feje felett a viharfelhők. Egyiptom viharos gyorsasággal növekvő népessége a nagyon szűk Nílus-partra és néhány tengerparti részre koncentrálódik, mert az egyébként nagy területű ország többi része lakhatatlan. A

Nílust, ami évezredek óta Egyiptom éltetője, az Etiópiában felépülő Nagy Reneszánsz Gát, ha nem is egészen kiszáradással, de nagyon jelentős vízhozameséssel fenyegeti. Ez kombinálva a vilájárvány okozta turizmus- és egyéb gazdasági visszaeséssel, esetleg egy megerősödő iszlamista mozgalommal olyan mértékű instabilitással fenyeget, amelyet Európa a szomszédságában még az ún. Arab Tavasz során sem tapasztalt. Egy ilyen válság kezelése során szerencsére lehetne számítani az Egyesült Államok részvételére is, hiszen ez a saját és a közel-keleti szövetségeseik érdekeit is közvetlenül fenyegetné. Ennek ellenére ez is azt támasztja alá, hogy Európának a jelenleginél sokkal komolyabb válságkezelési képességekre lenne szüksége.

Érdemes néhány szót ejteni a **Balkánról** is, amit az utóbbi időben elsősorban Európa nyugati felén hajlamosak elfelejteni. Az ugyan igaz, hogy szemben a 90-es évekkel, ami Európában a folyamatos balkáni instabilitásról szólt, az utóbbi 20 évben ilyen forró konfliktusokkal nem nagyon kellett szembenézni, de ez nem azt jelenti, hogy a Balkán immár egy stabil régióvá vált volna. A régió egyes országai a NATO tagjaivá váltak, ennél kevesebben az Európai Unió tagjaivá is. Azok az országok azonban, amelyek nem jutottak még be az Európai Unióba (Szerbia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Montenegró, Albánia és Észak-Macedónia) több komoly kihívással is szembenéznek. Ezek közül a legfontosabbak a gazdasági fejlődés lassúsága, a nem mindegyikre, de több országra jellemző szláv-albán szembenállás, a saját népesség elvándorlása Európa irányába, a migrációs útvonalból adódó problémák, illetve külső hatalmak befolyása. A Balkánon Európán (és az Egyesült Államokon) kívül hagyományosan jelen volt Törökország és Oroszország befolyása. Ezek jelenleg is érvényesülnek, ám mára megjelentek a közel-keleti eredetű iszlám szélsőséges mozgalmak és Kína is. Ha Európa nem akarja, hogy egy folyamatos konfliktusokkal terhelt és külső hatalmak által bármikor befolyásolható instabil övezet maradjon fenn saját szűken értelmezett területén, akkor félre kell tennie szűk napi gazdasági és nemzeti belpolitikai érdekeit. Az Európai Unió egyelőre nem tudott hiteles, elérhető távolságban levő csatlakozási perspektívát felmutatni ezeknek az államoknak. Bár a térség régóta fennálló etnikai, vallási és egyéb problémái nem fognak egyik napról a másikra megoldódni az európai uniós csatlakozással, de menedzselhetővé válhatnak és radikálisan lecsökkenthetik a külső hatalmak befolyását. Egy ilyen instabil régióval és külső befolyásolási lehetőséggel a hátában illúzió arról álmodni, hogy Európa nagyobb befolyást tud magának kiszorítani a világban.

Ha azt a kérdést tesszük fel, hogy ma Európa képes-e önállóan kezelni a rendkívül szerteágazó déli kihíváshalmazt, a válasz az, hogy nem. Gazdasági ereje még csak meglenne erre, hiszen a térség országai számára Európa jelenti a legfontosabb gazdasági partnert. Ugyanakkor katonailag nem képes ezt a szerepet betölteni. Kérdés, hogy miért nem. Vannak, akik azt mondják, hogy alapvetően az Európát alkotó nemzetállamok eltérő érdekei miatt nem. Ebben persze van igazság, de nem egy példa van a történelemben, sőt a közelmúlt történelmében is arra, hogy némileg eltérő érdekrendszerrel rendelkező országok valamilyen szövetségben vagy koalícióban közösen lépjenek fel, legutóbb például az ISIS-szal szemben. Mások szerint azért nem képes rá, mert nincs meg a közös politikai akarat, vagy a közös stratégiai kultúra, vagy a közös döntéshozatali rendszer nem elég gyors, vagy nincs közös katonai parancsnokság. Akik ezekkel érvelnek, jellemzően megoldásként Európa föderális irányba történő elmozdítását ajánlják.

Véleményem szerint, bár mindegyik korábbi szempontban lehet igazságelemet találni, de a legfontosabb ok Európa katonai képességeinek súlyos hiányosságaiban keresendő. Az

európai hadseregek 1990 óta tartó folyamatos és hatásaiban akkumulálódott elhanyagolása mára oda vezetett, hogy kivétel nélkül mindegyik európai ország súlyos képességhiányokkal rendelkezik úgy, hogy ezek a képességhiányok gyakorlatilag mindenhol ugyanazok, így még koalícióban sem képesek egymást kiegészíteni. Ráadásul a meglevő képességek is olyan kis számban állnak rendelkezésre, hogy ha azokat valahol egy konfliktus leköti, egy újabb konfliktusra már nincs mód reagálni. Mindez oda vezetett, hogy egy adott válságkezelő művelethez vagy eleve nincs meg még koalícióban vagy uniós szinten sem a szükséges képesség „pool”, vagy ha esetleg meg is lenne, a döntéshozók nem merik lekötni ezeket az erőket, mert akkor egy újabb válság esetén nem lenne hová nyúlni. Más szóval a probléma az európai katonai képességek egyszerre horizontális és vertikális gyengeségében keresendő, ami aztán a politikai döntéshozatali opciók hiányához vezet.

Nem lehet persze csodálkozni azon, hogy idáig jutottunk. Míg a hidegháború befejeződése után az Egyesült Államok többé-kevésbé fenntartotta védelmi ráfordításait, addig Európa radikálisan csökkentette azokat és az így keletkező megtakarításokat szociális jellegű programokra el is költötte. Mára, míg az Egyesült Államok a GDP-jének kb. 4 %-át fordítja védelemre, addig az európai NATO-tagállamok átlaga nagyjából 1,5 %. A krími sokk után a walesi csúcstalálkozó 2 % elérését tűzte ki célul 2024-re, ám valószínű, hogy sokan ezt nem fogják elérni, köztük olyan nagy európai országok, mint elsősorban Németország, de Olaszország és Spanyolország sem. Összehasonlításképpen, a hidegháború alatt a közösen elfogadott minimális védelmi kiadások a GDP 3 %-ában voltak meghúzva. Míg 1990-ben az Egyesült Államok a védelemre fordított kiadások tekintetében a 16 tagú NATO-ban kb. 50 %-ot tett ki, addig mára a 30 tagú szövetségben, ahol az új tagok mind európaiak, ez az arány 70 % fölért. Ha a tényleges katonai képességeket hasonlítjuk össze a NATO elmúlt harminc évének műveleti tapasztalatai fényében, akkor még ennél is rosszabb arányok jönnek ki.

A probléma megoldása tehát rendkívül összetett és időigényes, de van egy rendkívül egyszerű eleme. Anélkül nem fog menni, hogy Európa a jelenleginél jelentősen többet ne költjön a védelemre. Megítélésem szerint annak fényében, hogy az Európát érő kihívások mértéke az elkövetkező évtizedekben nem csökkenni fog, hanem valószínűleg növekedni, miközben az Egyesült Államok kénytelen elsősorban nem Európára koncentrálni, a 2 %-os walesi cél már nem elég. Minimum 2,5 %-ra lenne szükség, de az sem kizárt, hogy vissza kell térni a hidegháború korának 3 %-ához. Persze az sem mindegy, hogy ezt a pénzt milyen képességekre fordítjuk és milyen hatékonysággal költjük el, de a jelentősen magasabb védelmi ráfordításokat egyszerűen nem lehet elkerülni.

Mielőtt rátérnék a Magyarországot közvetlenül érintő kihívásokra, szükséges még kitérni a **modern kihívások** egy olyan csoportjára, amelyek nem köthetők egy adott földrajzi térséghez, hanem az egész világra egységesen hatnak, vagy esetleg csak a Nyugatot érintik. Korunk egyik ilyen jellemzője, amiről korábban az Egyesült Államok és Kína viszonylatában már érintőlegesen tettem említést az, hogy hihetetlenül felgyorsult technikai fejlődés korában élünk. Ez gyakorlatilag megjósolhatatlanná teszi, hogy ez a technikai fejlődés 10 vagy 20 év múlva hová fog eljutni és milyen hatása lesz az emberi életre, a társadalmi viszonyrendszerekre, illetve a nemzetközi politikára. Miközben a technikai fejlődésre a nemzetközi politika szereplőinek vajmi kevés ráhatása van, aközben annak biztonságpolitikai hatásaival nekik kell megküzdeniük. Ez minimumként legalább azt követeli meg, hogy a kormányok folyamatosan lépést tartsanak a fejlődés hatásaival, de célként inkább azt kellene kitűzni, hogy a közjó érdekében el tudják látni szabályozói szerepüket. Ezt bizonyos esetekben

nemzeti szinten meg lehet tenni, más esetekben nemzetközi, vagy világszintű megegyezések, szabályozások szükségesek hozzá.

A technikai fejlődés egyik hozadéka a digitalizáció és a dolgok hálózatba kötése. Ez lehetőséget ad arra, hogy külső erők - legyenek azok akár állami, akár nem állami szereplők - nehezen beazonosítható, de rendkívül nagy károkozási potenciállal rendelkező elektronikus támadásokat indíthassanak. Mára a kibertér a hadviselés egyik hadszíntere lett. E hadviselés szabályai még nem alakultak ki teljesen, de minden államnak és szövetségnek, ha releváns akar maradni, fel kell készülnie e hadszíntéren úgy védekező, mint támadó műveletek folytatására. Egy másik hozadék a közösségi média szerepének robbanásszerű növekedése. A különféle közösségi médiumok mára lehetővé teszik, hogy a világon bárki, bármiről, potenciálisan bárkit elérve elmondhassa a véleményét. Ez azon túl, hogy a hagyományos médiát jelentősen átalakítja, csökkenti a nemzeti kormányok befolyásolási képességét és korábban elképzelhetetlen mértékű hatalmat ad a technológiai óriás cégek kezébe és kiváló terepet biztosít az ún. hibrid támadások számára. Mindez, bizonyos egyértelmű pozitív hatásai mellett, összességében komoly destabilizáló hatással van a nemzetközi viszonyokra. Ez a kihívás meg fogja követelni valamilyen nemzetközi szabályozás kialakítását.

Korunk egy másik jellemzője az ember által okozott éghajlatváltozás. A Föld éghajlata egy felfoghatatlanul összetett rendszer, ezért az éghajlatváltozás pontos mibenlétét, annak összes hatását lehetetlen ugyan leírni, még inkább megjósolni, egyes a gazdaságokra, a társadalmakra és a nemzetközi kapcsolatokra gyakorolt hatásait azonban már lehet látni. A nemzeti kormányoknak stratégiáikat és konkrét politikai és gazdasági döntéseiket úgy kell kialakítaniuk, hogy azok figyelembe vegyék ezeket a trendeket. A zöld gondolkodás mára figyelmen kívül hagyhatatlan erővé vált a nemzetközi politikában függetlenül attól, hogy annak egyes részletkérdései tudományosan megalapozottak-e vagy sem.

A Covid-19 világjárvány, a jelen generációk számára legalábbis, egyfajta újtípusú fenyegetésként jelent meg. A valóságban ez nem új jelenség, az emberiség történetében mindig voltak járványok, sőt világjárványok is. Számunkra azért tűnik újnak, mert az utolsó ehhez fogható világjárvány, a spanyolnátha, 100 évvel ezelőtt tört ki, és a mai kor emberisége azt gondolta, hogy ma már ilyen nem fordulhat elő. A globalizált világ gazdaságban bebizonyosodott, hogy egy világjárvány hatásai katasztrofálisak lehetnek az egész világ gazdaság számára. A pandémiából le kell vonni a megfelelő tanulságokat és ki kell alakítani a megfelelő védekezőképességet, hogy legközelebb kevesebb gazdasági és társadalmi kárral lehessen átvészelni. Ugyanakkor kérdés, hogy fel kell-e arra készülnünk, hogy a jövőben sűrűbben kell szembenéznünk világjárványokkal. Ellene és mellette ható tényezők egyaránt vannak.

A Nyugatot, azon belül Európát is fenyegető kihívások közül azonban a legkomolyabb nem külső, hanem belső kihívás. A nagy civilizációkat sohasem külső ellenségek győzik le, hanem saját ellentmondásaik. Ha külső ellenségeik győzedelmeskedni is tudtak felettük, az is csak azért volt lehetséges, mert belső ellentéteik lehetetlenné tették a hatékony védekezést. Ma a Nyugatot az fenyegeti leginkább, hogy feladni látszik hagyományos értékeit. Megingott saját magába, a saját kiválóságába vetett hite. Sokan a szabadságot és a (politikai) korrektséget félreértelmezve egyenlőségjelet tesznek morálisan helyes és helytelen, saját értékeink, érdekeink, történelmünk, vallásunk, kultúránk, összefoglalva civilizációnk és a velünk versenyben lévők civilizációja között. Az ebben hívók számára ez lehetetlenné teszi saját magunk, illetve érdekeink megvédését, hiszen miért védenénk meg magunkat, ha nem hiszünk

abban, hogy jobbak vagyunk a minket támadóknál. Ez a magatartás persze nemcsak a Nyugat ellenségeinek felel meg, de a nagy nyugati gazdasági társaságoknak is, hiszen ők világméretű termelésben és piacban gondolkodnak. Azokat pedig, akik megpróbálják megőrizni hagyományos értékeiket nacionalistának, haladásellenesnek, sőt egyenesen betiltandó antidemokratikus erőknek bélyegeznek. Az elsősorban Európára jellemző demográfiai hanyatlás kiegészülve ezzel az önfeladással jelenti a Nyugatra leselkedő legnagyobb veszélyt. Ha a Nyugat nem szedi össze magát és nem tud leszámolni ezzel az önfeladással, akkor menthetetlenül vereségre van ítélve. Hanyatlása és alávetése csak idő kérdése.

A Nyugat és ezen belül Európa részeként **Magyarországot** ugyanazok a kihívások érik, mint Európát. A keleti orosz kihívással a NATO részeként nekünk is szembe kell néznünk, de Magyarország azon szövetségesek közé tartozik, akik ezt kevésbé érzik direkt fenyegetésnek, hiszen nem vagyunk közvetlenül szomszédosak Oroszországgal. Míg a balti országok és Lengyelország szárazföldi határokkal is, Románia, Bulgária és Törökország tengeri határokkal szomszédos Oroszországgal, addig Magyarországot Ukrajna elválasztja Oroszországtól. Ez a modern hadviselés viszonyai között ugyan nem mentesíti a NATO-szövetséges Magyarországot egy esetleges orosz katonai támadástól, de annak lehetőségeit és méretét jelentősen korlátozza. Bár Ukrajna földrajzilag védi Magyarországot egy esetleges Oroszország felől induló támadástól, ugyanakkor más szempontból kihívást is jelent. Ukrajna ma is és valószínűleg az előrelátható jövőben is Oroszország ellenében határozza meg saját magát. Az ezzel járó nacionalizmus nem toleráns az ukrainai kisebbségek saját identitásának megtartásával szemben. Hiába irányul ez elsősorban az ukrainai oroszok ellen, az ukrainai magyarságot is hátrányosan érinti, kisebb lélekszámát tekintve sokszor hátrányosabban, mint az oroszokat. Magyarországnak a rendszerváltás óta vallott egyik külpolitikai prioritása a határon túli magyarok jogainak védelme. Ez nem könnyű feladat, hiszen Európa, szemben a más jellegű kisebbségekkel, politikailag ódzkodik a nemzeti kisebbségek védelmétől, így onnan sok segítségre nem számíthatunk. A magyar diplomáciának fontos feladata megértetni Ukrajnával, hogy addig nem csatlakozhat a vágyott európai struktúrákhoz, amíg a magyar kisebbség jogait megnyugtatóan nem biztosítja.

A déli kihívások, mint a migráció, a szélsőséges iszlámizmus és a terrorizmus Magyarországot elsősorban a Balkán irányából érheti el. Ennek kezelésére Magyarországnak továbbra is mindent meg kell tennie egyfelől a határai feletti teljes ellenőrzés megtartása érdekében, másfelől az európai struktúrákhoz még nem csatlakozott nyugat-balkáni országok mielőbbi csatlakozásának elősegítése érdekében. Ez biztonságunkat elsősorban a balkáni régió gazdasági prosperitásának erősítésén keresztül szolgálná, de Magyarország saját gazdasági és kereskedelmi érdekeinek érvényesítését is elősegítené.

A Magyarországgal szomszédos szövetséges és európai uniós országok irányából hagyományos biztonsági fenyegetésre nem kell számítanunk. (Teszem hozzá, most és az előrelátható jövőben, mert a történelem arra tanít, hogy a világ gyorsabban megváltozhat, mint azt hinnénk.) Ez nem jelenti azt, hogy ne fordulhatnának elő nézeteltérések mondjuk a magyar kisebbségek kezelését illetően, vagy az olyan nem hagyományos biztonsági területeken, mint pl. kiberbiztonság, szervezett bűnözés, vagy a környezeti biztonság, de ezek a jószomszédi viszonyok keretrendszerén belül kezelhetők.

A nem földrajzi irányokhoz köthető új típusú kihívások közül az éghajlatváltozás Magyarországra közvetlenül gyakorolt hatásait nagyon nehéz megjósolni. Tekintve azonban hazánk földrajzi elhelyezkedését, domborzati és vízrajzi viszonyait elég nagy bizonyossággal

kijelenthető, hogy sem világviszonylatban, sem Európán belül nem tartozunk a kiemelten veszélyeztetett országok közé, így az éghajlatváltozás közvetlen hatásai menedzselhetőnek tűnnek. A korábban említett egyéb új típusú kihívások, mint pl. a rendkívüli módon felgyorsult technikai fejlődés és annak gazdasági és társadalmi hatásai Magyarországot is hasonlóan érintik, mint a Nyugatot általában. A jelenséget magát nem vagyunk képesek befolyásolni, de annak hatásait Magyarországra a jó kormányzás eszközrendszerén keresztül a mindenkori magyar kormányoknak folyamatosan kötelességük úgy befolyásolni, hogy az egyszerre elégítse ki a lehető legerőteljesebb gazdasági fejlődés, de ugyanakkor a társadalmi stabilitás fenntartásának célját is. Arra kell törekedni, hogy a magyar gazdaság amennyire csak lehetséges a világ élvonalába tartozzon az új forradalmi technológiák fejlesztése és alkalmazása terén. Ezen a területen a lemaradás előbb-utóbb gazdasági lemaradáshoz, végső soron pedig biztonságpolitikai lemaradáshoz vezet.

Továbbra is törekedni kell a demográfiai hanyatlás megállítására, az ország és a nemzet önfenntartó demográfiai pályára állítására. Ezzel szoros összefüggésben törekedni kell az önfeladás nyugaton erősen terjedő kultúrájának megállítására és visszafordítására. Ezek fontosságát nem lehet túlhangsúlyozni.

A magyar gazdaság sokat profitál Magyarország európai uniós tagságából. Kiemelt gazdasági, sőt biztonságpolitikai célkitűzés is, hogy az ország gazdasági fejlettsége és a magyarok életszínvonala a következő egy-két évtized során elérje a nyugat-európai átlagot. Ennek érdekében minden rendelkezésre álló eszközt fel kell használni, hogy a magyar gazdasági fejlődés üteme folyamatosan a nyugat-európai ütem fölött maradjon. Ez nem lehetséges anélkül, hogy a szomszédságunk, a szélesebb értelemben vett Közép-Európa is hasonló ütemben fejlődjön. A gyors ütemű gazdasági fejlődés egyik feltétele, hogy az új világpolitikai realitások keretei között is a lehető legnagyobb mértékben fenntartsuk döntési szabadságunkat kereskedelmi és gazdasági partnereink megválasztásában. Ez egy valószínűleg elmélyülő amerikai-kínai vetélkedés közepette és különösen, ha ez nyugati-kínai vetélkedéssé válik, nem lesz könnyű, sőt egy második hidegháború esetén valószínűleg egyenesen lehetetlen lesz. Ugyanakkor egy ilyen helyzet – mint mindig - nemcsak veszélyeket, hanem lehetőségeket is tartogat. Arra kell törekedni, hogy ha a globális értékláncok, termelési folyamatok Kínától való függőségét a Nyugat csökkenteni szeretné, akkor Magyarországot és a régiót vonzó áttelepülési célponttá tegyük. Ehhez hasonlóan energiatermelési összetételünk megválasztása során és az energiahordozók importjának származási helye tekintetében is fenn kell tartanunk döntési szabadságunkat. A gazdasági ésszerűség keretei között törekednünk kell az energiahordozók származási országának és szállítási útvonalainak diverzifikálására. A több lábón állás nagyobb ellenállóképességet és nagyobb mozgási szabadságot biztosít.

Katonai téren a NATO továbbra is biztonságunk sarokköve. A Szövetség több mint 70 éves története bizonyítja, hogy tagjainak, legalábbis az észak-atlanti térségben, külső támadástól nem kell tartania, ezért érdekünk, hogy ne csak fennmaradjon, hanem a kor legmodernebb képességeivel legyen képes szembenézni a kihívásokkal. A modern képességek azonban önmagukban nem elegendőek, ha azok nem párosulnak megfelelő mennyiséggel és készenléttel. Ami igaz szövetségi szinten, az igaz az egyes szövetségesek szintjén is. Magyarországnak folytatnia kell az utóbbi években megindított intenzív haderőfejlesztését, amelynek célja, hogy a korábbi, 70-es, 80-as évek színvonalát képviselő szovjet eredetű fegyverzetét a legmodernebb európai és amerikai eredetű fegyverzetre cserélje. Ehhez walesi vállalásunkat teljesítve 2024-re el kell érünk a védelmi kiadások arányát tekintve a GDP 2 %-

át. Attól tartok azonban, hogy amint már korábban említettem, tekintve a kihívások mértékét ez a mi esetünkben sem lesz elég. Véleményem szerint legkésőbb az évtized végére el kell majd érniünk a GDP 2,5 %-át. Erről a döntést már 2024 előtt meg kell hozni, hogy a (NATO közös védelmi tervezési rendszerében résztvevő) magyar védelmi tervezési rendszer a szükséges haderőfejlesztési terveket ki tudja dolgozni. Ugyancsak szükség van annak a politikának a folytatására, amely a haderő fejlesztését összeköti a magyar hadiipar fejlesztésével is. Ahol lehetőség van és gazdaságilag rentábilis, ott a szükséges fegyverzetet és felszerelést a hazai ipar bázisán kell előállítani. Ez amellet, hogy olcsóbbá és biztonságosabbá teheti a Magyar Honvédség ellátását, exportlehetőségeket is megnyit, valamint lehetőséget ad arra, hogy bizonyos területeken a legmodernebb technológiákat honosítsuk meg a magyar iparban.

A NATO védelmi tervezési rendszere ugyan a közös katonai prioritások érvényesülését tartja szem előtt, a magyar védelmi tervezésnek pedig a magyar prioritásokat kell szem előtt tartania, de a tapasztalat azt mutatja, hogy ezek között jelenleg nincsen és az előrelátható jövőben nem is várható, hogy lesz ellentmondás. A NATO rendszere egyébként is elég rugalmas ahhoz, hogy toleráljon olyan nemzeti képességfejlesztéseket is, amelyek eredetileg nem szerepeltek a NATO prioritásai között. A jelenkori magyar haderőfejlesztési tervek összhangban vannak a NATO igényeivel. Ennek keretében nem egy specializált, hanem egy széles képességspektrummal rendelkező Magyar Honvédséget építünk. Ez a szükséges légierő elemeken túl rendelkezik mind nehéz, mind közepes, mind könnyű szárazföldi erővel, ami módot ad arra, hogy a bevetésre kerülő erőket az adott művelet képességigényeihez igazítsuk. A jövő Magyar Honvédségének kialakítása a szükséges erőforrásokon túl két nagy kihívást tartogat. Az elsővel a történelem során mindig minden hadsereg szembenézett, mégpedig, hogy a jövő hadserege ne csak a múlt háborúinak megvívására legyen alkalmas, hanem olyan képességekkel rendelkezzen, amelyek a jövő konfliktusainak eldöntésére képesek. Ebben segít a NATO közös védelmi tervezési rendszere, de szükség van egy magasan képzett, modern gondolkodású, rugalmas hazai tudásbázisra is. A második kihívás a szükséges humánbázis, azaz a megfelelő létszámú katonaállomány biztosítása. Ez nem egyszerű feladat erőteljes gazdasági növekedés körülményei között, hiszen egy professzionális hadseregnek egy alacsony munkanélküliségi rátával rendelkező munkaerőpiacon kell megtalálnia a megfelelő mennyiségű és minőségű katonaállományt. A versenyképes fizetéseken kívül a sikerhez szükség van a hazafias és honvédelmi nevelés erősítésére is annak érdekében, hogy a katonaélettel együttjáró nehézségek ellenére a fiatalok kellő létszámban vállalják ezt a hivatást. Mindez azonban valószínűleg nem lesz elég. Az is szükséges, hogy a haderőtervezés olyan képességeket és struktúrákat alakítson ki, amelyek a kívánt hatást a lehető legkisebb humán erőforrás ráfordítással érik el. Szükség van a széleskörű digitalizációra, automatizációra és robotizálásra. Arra kell törekedni, hogy egy feladat elvégzéséhez csak ott használjunk embert, ahol a feladatot gépek nem tudják elvégezni. Eközben a legrosszabb helyzetre felkészülve szükség van egy olyan tartalékos rendszer kialakítására is, amelyik szükség esetén a civil életből gyorsan tud kiképzett humán erőforrást bevonni a hadseregbe.

Az Európai Unió egyre több védelmi jellegű kezdeményezéssel rendelkezik. Ezek egy része azt célozza, hogy a tagállamok többet és hatékonyabban költsenek a védelmi képességeikre, valamint, ahol lehetőség van rá és értelme is van, közösen fejlesszenek bizonyos képességeket. Ugyanakkor meggyőződésem, hogy nincsen arra szükség, sőt kifejezetten káros, ha az Európai Unió is kifejleszti saját védelmi tervező rendszerét. Szükségtelen, mert a NATO már rendelkezik ezzel a képességgel és a NATO védelmi tervezési

rendszerében kialakított európai képességek tökéletesen alkalmasak az európai védelmi igények kielégítésére. És káros, mert egy párhuzamos tervezési rendszert hoz létre, annak duplikált humán erőforrás és pénzügyi ráfordítási igényével. Ráadásul egy új bürokrácia természete az, hogy megpróbálja magát megkülönböztetni a már létező bürokráciától, ezért elkerülhetetlenül arra fog törekedni, hogy más fejlesztési prioritásokat állítson föl, mint a NATO védelmi tervezési rendszere, hiszen ha ugyanazokra az eredményekre jutna, azonnal megkérdőjeleződne létjogosultsága. Ezért egy EU-s védelmi tervező rendszer kialakítása elkerülhetetlenül vezetne politikai konfliktusokhoz a NATO és az EU között, végső soron az Egyesült Államok és Európa között. Pont abban az időszakban, amikor a két kontinens soha nem volt ennyire egymásra utalva. Ráadásul a magyar érdek szempontjából is káros lenne az Európai Unió védelmi területen történő szükségtelen elmélyítése, mert egy ilyen védelmi bürokrácia erősítés az európai föderális tendenciák irányába hatna, ami egyben szűkíti a nemzeti mozgástereket, illetve a nemzetek Európája, mint célkitűzés fennmaradásának ellenében hat.

Ugyanez igaz az ún. „európai hadsereg” kérdéskörére is. A kifejezés alatt sokan sokfélét értenek. Van, aki egy gyorsan bevethető, viszonylag kisméretű, közös európai egységet ért a különálló európai nemzeti hadseregek megtartása mellett. Ezzel semmi gond nincs, ilyen már jelenleg is létezik, sőt nem is egy, pl. a különféle többnemzeti formációk, vagy az EU Battlegroup-ok. A probléma az európai hadsereg fogalom olyan értelmezésével van, amelyik a különálló nemzeti haderők helyett vagy mellett létrehozott teljes képességspektrummal rendelkező haderőt vízionálnak. Ez elkerülhetetlenül kikerülne a nemzetek irányítása alól és egy föderális európai védelmi irányítási és döntéshozatali rendszerhez vezetne, ami pedig megkövetelné egy ugyanilyen föderális külpolitikai rendszer létrehozását is. Ez ellentétes a magyar érdekekkel. Szerencsére nem csak a magyar érdekekkel ellentétes, hanem a többi tagállam nemzeti érdekeivel is, így létrejöttére ilyen formában nincs esély, de erre a fajta vitára folyamatosan oda kell figyelni, mert az európai föderalizmusban érdekelt erők a védelmet szívesen használják céljaik előmozdítására, mert az átlag európai nem érdeklődik a védelem kérdései iránt és szívesen bízza azt valaki másra.

Összegezve Magyarország biztonságpolitikai mozgásterét az elkövetkező évtizedben elmondható, hogy hazánk szilárdan beépült a transzatlanti és európai integrációs rendszerekbe, ami egyfelől hatalmas mértékben megnöveli biztonságunkat a külső fenyegetésekkel szemben, legyen az katonai vagy egyéb természetű, másrészt le is korlátozza mozgásterünket, hiszen a közösen elfogadott politikák, amelyek mindig kompromisszumok eredményei, minket is köteleznek. Ebben a környezetben a magyar politikának három alapvető feltételt kell teljesítenie ahhoz, hogy jó állapotban tudjunk szembenézni a már ismert és még ismeretlen kihívásokkal az előttünk álló időszakban. Az első, hogy az élet minden területén meg kell erősítenünk magunkat a demográfiától kezdve a gazdaságon át a katonai erőig, annak érdekében, hogy érdekeinket hatékonyabban tudjuk képviselni, ha a dolgok jól mennek az integrációs rendszereinkben és legyen hová nyúlunk, ha neadjisten rosszabbra fordulnak. A második, hogy amennyire csak lehetséges, meg kell őriznünk mozgásszabadságunkat. Integrációs szervezetek tagjaként döntési szabadságunk soha nem lesz abszolút, de messze nem is nulla. Minden erőnkkel ellent kell állnunk a szuverenitásunk további korlátozására irányuló szándékoknak, hiszen ez jelentősen korlátozná mozgásszabadságunkat. Végül a harmadik feltétel, hogy mindig kellően rugalmasaknak kell lennünk ahhoz, hogy folyamatosan a gyakran változó feltételekhez tudjuk igazítani politikánkat. Ez csak magasan képzett és a nemzeti érdekekkel nem csak tisztában levő, de azt

képviselni is képes és kész politikusi és államigazgatási karral lehetséges. Ha ezek a feltételek teljesülnek, az ország bizakodva nézhet szembe az elkövetkező évtized kihívásaival.